

ПАМЕТ ЗА ЯНАКИ ПЕТРОВ

Слово в памет на поета Янаки Петров - Чичо Чичопеей, за възпоменателното тържество в Средец, 4 септември 2023 г., в деня на годишнината от кончината му през 1999 г и връчването на наградите на Първия нац. конкурс "Янаки Петров".

Уважаеми приятели, дами и господа, драги съграждани и селяни на поета Янаки Петров, чиято памет сме се събрали да почетем тази вечер, ще си припомним за начало в това слово няколко биографични данни. Ще си припомним как се е вписвал в бургаския и общонационалния литературен живот, как са се появявали книгите му и отделните публикации, по какъв начин е било възприемано и след това припомняно и обобщено интерпретирано творчеството му...

И така: Янаки Петров е роден в село Голямо Буково на 28 февруари 1947 г., изпратихме го в една бургаска църква след безвременната му смърт на 4 септември 1999 г. (Именно споменът за този тъжен ден ни е събрал днес!). Завършва през 1967 г. техникум по морски и океански риболов и след това - българска филология. Има междувременно в официалните сайтове една по американски образец истинска писателска биография: бил е миньор, печатарски работник, библиотекар, но и редактор в издателство "Български художник" и дълги години, в легендарния за всички нас - бургаски литературен аламах "Море". (В един кратък траурен отзвук Георги Чалдъков пише за него: "една душа, наказана с дарба", "отлитнала от планината Странджа и кацнала в Бургас"). В последните години на първия алманах, при главното редакторство на Христо Фотев, самият митологизиран в морския град голям поет го избира за свой замесник - той става "заместник-главен редактор". С годините неговият пословичен стремеж към лаконизъм, към пределна краткост става легендарен. Ето едно негово станало популярно категорично като истинско "Кредо" послание:

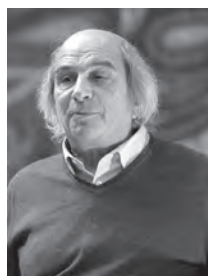
Пиши кратко, много кратко.

И може още по-кратко!

Извади думите от стихотворението

И едно знаменито негово - сложено като "Мото" - петстишие от книгата му от 1998 г. "Урокът на цветята":

**МИХАИЛ
НЕДЕЛЧЕВ**

*От цветето
учи се да живееш:*

*и на бунцище да е посадено
то е служител пак
на Красотата!*

Но това е на финала на неговия едва петдесет е две годишен земен път: дебютът му е в една от тези - както ги наричахме тогава "братски могили" - с публикации тук, в този сборник със знаковото за епохата название "Лирично ято" от 1975 г., с цикли стихотворения на 13 млади кандидат-поети (между тях са Александър Томов, Венета Мандева, Кирил Кадийски и др.), но същинската му първа самостоятелна лирическа книга е от 1978 г. - това е "Зимна птица" (тя получава голямата награда на хасковската Южна пролет). Би било голяма грешка, голяма несправедливост, ако феноменалният му успех всред деца и възрастни на неговата детска поезия затулят, оставят в сянка лирическото му творчество. Последната му книга, преди да си отиде, "Урокът на цветята" е издадена през 1998 г. в поредицата на редактираната от поета Марин Георгиев на Сдружение на български писатели "Българска сбирка". Тук пределният лаконизъм е доведен до съвършенство. Някои от строфите звучат направо безпощадно. Например:

*Смири се, приеми смъртта.
Недей така се ужасява.
Помни: един път на света
животът ти се дава!*

*Но ти си неразумен. Ровиш.
Душата си с тревога тровиш.
Дордето мислиш за смъртта,
тече животът, отминава...*

Тези обръщения на лирическата личност предимно към себе си не изключват и полемичните, изобличителни и сатирични мотиви тук - например в този "Градски пейзаж" с неговото начало "Мутри пият уиски" и с финала: "Поетите са разделени: / на истински / и шоумени." (Можем да добавим като пример целият лирически цикъл "Молба"). Или деликатният спор още от 1970 г. с Андрей Германов в публикуваната отново тук "Сила" - "Не е изкуство да си кротък". Както и формулното "Огледало": "О, колко много впечатления... / Но няма памет!"...

А някои от съмсем късите двустишия звучат като красиви лирически афоризми: "Два слънчогледа" - "Тези два слънчогледа в очите ти! / Аз ли съм, аз ли съм слънцето?"; "Любов" - "Разцъфна сянката ми като мина тя. / И сгърчи се - като отмина."

Пак през същата 1998 г. в издателско ателие "Аб" излиза двуезичното издание с

творби на Янаки Петров (на български и на английски език), със заглавие "Отвсякъде човекът е мишена", където са включени 60 лирически текста.

Макар и пребававал години наред в най-близкото обкръжение на магнетичния поет Христо Фотев, Янаки Патров не се поддаде и за момент на стремежа да му подражава - както толкова много други. Не се изкуши - независимо от битието си на брега на морето - да се превърне в крайморски поет, не насити творчеството си с идващи от голямата вода образи и мотиви. Тук-таме се мяркат крила на морски птици, но това съвсем не е Христо-Фотевият пронизителен "глас на гларус", а стои по-скоро като абстрактен образ. Янаки не се включи и в модата да се преекспатира странджанско-нестинарска екзотика. За него в ранната му поезия тукашният живот е пресъздаден по-скоро в призмата на един съзнателен битов наивитет, с финалния автентичен всъщност трагизъм. Ето, в "Миньорско селище":

Селище: петнайсет-двайсет блока.

Бира-скара. И белот, белот...

Вечер - в киото угасне тока.

И припламне първата любов.

Новината тръпно обикаля.

И се знае рано сутринта:

Колето оженено за Каля,

а пък Галя е със пръст в уста.

Нищо скрито тука не остава.

Слушаш през панелните стени:

този е проклет, онази шава...

Женски грижи. Бабешки сплетни.

Бай Недялко снощи се напил и

пак разсърдил своята снаха.

А снахата - (Господи, прости ѝ!)

здроаво му отупала праха.

*Но додето клюка с клюка е заето
селището и - дочуеш вой.*

Цепи се от писъци небето.

Някой е затрупан. Кой е той?

Боже, който и да е, но само

нас да ни отмине тази скръб!

*Но нали и чужд да бъде, мамо,
той е също някому тъй скъп?*

Все в духа на една благодорна самопринизеност са ни дадени и сюжетите на родовата памет (пространното стихотворение "Нямаше особени заслуги. В памет на дядо ми Йордан" - с първите стихове "Третостепенен герой. А даже / може и без името герой." (Литераторът Димитър Кенанов публикува в сайта Литсвят важни текстове, съдържащи спомени и документални свидетелства (включително разменената лична кореспонденция), представящи пътят на Янаки Петров от казармата към Университета С прелестен наивитет е наситено и едно апологетично за всекидневния сякаш бит репортажно стихотворно повествование от "Ден" ("Хубав ден! Жадуван ден от всички! / От младежи. Старци. От деца. / Пеят летни, пъстроцветни птички. / Никнат на сърцата ни крилца.") Уловено е типовото, стремящото се към ритуалност и хармоничност. Но в една от неговите прозаически миниатюри (посветени предимно на проблемите на творчеството) от големия цикъл "Порцелановият глобус" (алманах "Море", кн. 1-2 от 1984) чуваме и самопредупреждението всичко това да не се превърне в самооблащаваща поза: "Пише отчаяно против суетата с наивната надежда да я изкорени поне от себе си или пък да я подчини така, че да не става смешен пред околните. И съзнава, че този му стремеж също е суетен - той обслужва амбицията му да бъде адекватен винаги на представата, че сам е изградил себе си." Въобще творчеството на Янаки Петров непрекъснато са сомонаблюдава и самокорегира в духа на една пределна - но никога не достигаща до фанатизъм - етичност. Житейската му позиция в големия град непрестанно се удържа като едно пребиваване на внимателен и деликатен "гост" (например изразено в голямото стихотворение "Любезни бяхте. Прелюбезни. Даже / на прага ме посрещнахте с целувка.") С приближаването към последната книга от 1998 година "Урокът цветята" не само стремежът към пределен лаконизъм, но и насищането на кратките творби с абстрактна лексика става все по-видим. Образите на различните цветя доминират. Ето, например, в ироничното "Приятели": "С божура можем / да му дръпнем и по чаша вино,/ с това премръзнало кокиче - / глътка чай!". Не може да не ни разтърси съдържаеният изповеден трагизъм в цитираното вече стихотворение без заглавие с пъви стих "Смири се, приеми смъртта".

Феноменалният успех на възникналото междувременно поетическо творчество за деца даде друга перспектива към литературната личност на Янаки Петров, сдвои я с така бързо наложилия се псевдоним Чичо Чичопей. Заредиха се книжките със запомнящи се названия "Чичо Чичопей", "Африканец на кумин", "Ловец-храбрец", "Къщичка с огледала", "Приказка за Мурджо, патките и Лиса", "Гърне и похлупак", "Бягай, бягай зайче", "Хвърчи ли жаба". През 1981 и 1989 г. получи наградите за най-добра стихосбирка за деца на Министерството на образованието. През 90-е години направи (очевидно добил самочувствие) и няколко сборни книги с текстове

от чужди литературни култури: "Робин Бобин" - "английски песнички и залъгалки"; "Златното яйце" - "руски народни песнички и залъгалки"; "Червеното ми конче с бялата юзда" - "детски песнички от цял свят". В годишния ми преглед "Литературен Бургас,80", печатан в алманаха "Море", в кн. 1 от 1981 г., съм написал следното за поезията му за деца:

"Янаки Петров като поет за деца ще поставим в редицата нови творци, като Николай Кънчев, Иван Цанев, Велизар Николов и Биньо Иванов. Поезията на тези автори култивира детската езикова стихия; често тук позицията е не "отвън", "към" детството", а от него - към света на възрастните. Това естествено ни спомня забележителното творчество за деца на Асен Разцветников. но, разбира се, новите поети разчитат и на асоциативната свобода на днешната всекидневна езикова практика.

В сбирката "Чичо Чичопей" на Янаки Петров (изд. "Български писател" - първа негова книга за деца, втора - след - самостоятелната - сбирка за възрастни "Зимна птица") веднага ни прави впечатление жанровото разнообразие на творбите - весели стихотворения, шегии-игрословици, броилки, гатанки, скороговорки и пр. традиционни или новосъздадени форми. Това е едно първо доказателство за творческо отношение /немалко стихотворци се насочиха към поезията за деца просто за да имат една допълнителна писателска изјава/ веднага ни увлича и виртуозната игра с език - почти винаги с усет за детския наивитет при смисловото сближаване на думите върху фонетично подобие. Любими тук са изразите от типа "Чернокос Коста с коса коси" или "Слънчо гледа слънчогледа" /понякога авторът се увлича от възможностите да комбинира и еднотипните конструкции зазвучават монотонно/. В най-добрите стихотворения именно тези игри създават илюзията за автентичен детски израз - например в "Само за една неделя":

*Леля, дойде ли неделя,
все ми казва леля: "Леле,
колко си порасла, леля,
само за една неделя!" ...*

Днес тези думи ми се струват крайно недостатъчни - макар да не съм тесен специалист в тази зона на литературната ни култура. Ще кажа само, че между двата основни дялове на неговото творчество непрекъснато се осъществяват конвергенции - хитровато-наивистичните интонации и образност от детската проникват и в текстовете за възрастни и обратното, поезията за деца очевидно е привлекателна и, може и трябва да бъде четена и от възрастните хора.

Ще трябва все пак да спомена за един пренебрежителен случай, когато името на Янаки Петров се вплете по абсурден начин в хрониките на бургаския литературен живот - чрез излязлата вече посмъртно на поета през 2006 г. книга на стария поет Илия Буржев "Живот от вчера" (една парафраза на знаменитата книга на Стефан Цвайг "Светът от вчера"). За съжаление, в тази книга на Буржев - наред с добрите

идеализаторски страници за атмосферата на културния живот в морския град през 50-60-те години - стоят едри пасажи с клеветнически скверни думи - не само за Христо Фотев, но и за Янаки Петров. Когато през декември 2006 г. четох моя пореден литературен преглед "Бургаска проза - 2006 г.", бях принуден да кажа, че подобни взаимоотношения са абсолютно недопустими за стила на бургаския литературен живот, че нито Христо Фотев, нито Янаки Петров са заслужили с каквото и да е това завистническо свръххейтърско нападение. Но това бе един печален и съвсем страничен епизод, завършващ един тлеещ в редакцията на алманаха "Море" дългогодишен конфликт.

Алитературните събратя от Бургас (и не само!) продължават да тачат личността и творчеството на Янаки Петров, припомнят го по всякакви поводи (може би, все пак недостатъчно). В маринистичното списание "Море" (узурпирало за известно време мястото на едноименния алманах), в броя от декември 2008 - януари 2009 г., е репродуцирано игривото стихотворение за деца и възрастни "Цар по нектар", а в броя на бургаския регионален вестник за литература и изкуство "Автограф" от април 2006 г. е дадена подборка на три от стихотворенията за деца на Янаки Петров. Така в представителната "Антология Бургас 2010" (изд. "Лобра Скорп", съставители Роза Боянова и Иван Сухиванов), той е представен подобаващо с цикъл от единадесет от кратките му стихотворения. В другата представителна антология на Бургаската литературна общност от 2015 г. "Поети, влюбени в морето" отново същите съставители ни дават идентична подборка. Всред тези стихотворни фрагменти е и един не съвсем любезен и към мерето, и към любимата: "Само морето е / от тебе по-нежно. / Само морето / е от тебе по-зло." В алманаха "Бургас 2013. Литература. Изкуство. Култура" (издание на Община Бургас и алманах "Море" - съвременната версия, съставители Росен Друмев и редакционна колегия) е поместена силната студия на Маргарит Жеков "Библейски мотиви в поезията на Янаки Петров". Тук четем и следното свръхутвърдително твърдение: "Тристишието "Мостът" заслужава да бъде приведено тук, а и включено във всяка представителна антология на европейската или световна поезия, не само поради своята краткост и изключителност, но и поради факта, че Янаки Петров е единственият световен поет, който мъдро и проникновено разработва и тълкува библейския мотив за личността и делото на Христос като стълба (Битие, 28: 12-13), която свързва грешната земя с благодатта на небето, отредена за спасение от греха и за нравствено усъвършенстване на характера на чавешката личност." Във вестника на Бургаската литературна общност от март 2016 г. "Автограф" е публикувана отличната статия на литературоведката д-р Добриня Топалова "Слънчо гледа слънчогледа", посветена на творчеството му за деца и по-специално на новото издание на допълнената книга "Чичо Чичопей". Четем: "Тази чудесна книга има своята история - тя е родена с много любов, един жест на паметта за незабравимия Янаки Петров. Съставителят, големия български поет

Иван Цанев, подарява на децата своя предислов за Чичо Чичопей и подбира еблематични текстове за тази нова книга, които добре помнят и родителите на днешните деца - кой ще забрави "Слънчоглед и слънце", ако някога ги е чел "Разказана е историята с обещанието, дадено пред поета някога от 14-годишната тогава Невена Ангелова, дъщеря на голямата белетристка и поетеса Керана Ангелова, че един ден момичето ще илюстрира книга на Чичо Чичопей (според свидетелството на съпругата на Янаки Дора). А Добриня Топалова е видяла как на 41-ия Международен панаир на книгата това библиофилско издание на "Чичо Чичопей" се е превърнало в сензация. Двете посмъртни лични антологии, направени от поети - бургаската "В тъмнината осветен отвътре" със съставител Росен Друмев и софийската "Високосна сянка" с Марагит Жеков - са издадени през 2012 г. В тях наред с лирическите стихотворения, са подбрани и прозаически минатюри от споменатия цикъл "Порцелановият глобус".

Янаки Петров отрано е вплел творческата си личност в един взаимен продотворен творчески диалог с големия поет Иван Цанев. В негова чест той публикува едно стихотворение "Юбилейно - 1981" с началното четиристишие: "Нахлупва шапка-невидимка / Иван - и пише за деца. / И ето: весела картинка / от къщи, улици, слънца." И по-нататък стихотворенето сменя перспективата:

*А нощем свала шапка
и пише мъдри стихове -
за кака, мама и за татка
(и по-дълбоки умове).*

*Редят се книга подир книга
(отдавна е прочут поет).
На, с торта майка ми пристига,
а аз и батко - със букет.*

*И финалът, с красиви и недостовърни реалии:
В отрупаната с плод градинка
дошъл е първи юбилей -
и своята шапка-невидимка
(внимание, момент за снимка!)*

му сваля Чичопей.

При възпроизвеждането на това юбилейно стихотворно послание в свой голям сборник с подобни текстове, Иван Цанев му слага следната бележка под линия: "На този "птичи" псевдоним И.Ц. му е свалил шапка още в книгата си "Зарчета-велизарчета". А много важен в творческото самосъзнание на поета е и несекващият твор-

чески диалог с личността и творчеството на насърчилият първите му стъпки по-възрастен събрат в поезията Андрей Германов. Финалното от поветените на паметта му "Четиристишия" (алманах "Море", кн. 1 от 1983 г.) звучи съдържано-траурно така:

Отиде си Андрей. Той бе голям и истински поет.

И много ме болеше. Ще ме боли и занаят.

*До гроба му не съм пристъпил. И няма да пристъпя. Знам,
ако наистина отида, аз ще повярвам, че е там.*

С посвещения се поддържа творческия диалог и с поетите Александър Геров, Кръстьо Станишев, Маргарит Жеков, Марин Георгиев... За личността и творчеството на поета пишат - синтетичен мемоарен очерк ни дава поетът-есеист от Сливен Деню Денев и литературоведски очерк за характера на посмъртните антологически издания доц. Гургина Кръстева от Пловдивския университет.

Ще отбележа и един куриозен случай около творба на Янаки Петров - за една негова "Приспивна песничка, публикувана още през 90-те години в учебник за 5-и клас, но реакцията се явява едва след девет години през 2005 г. Разгърнал се е дебат в т.н. фейс-бук, в който с критични становища с включват не само анонимни родителки, но и известни дами като Елисавета Белобрадова и Лиана Панделиева; те съзират в текста заплаха за децата, скрита опасност за призив към "домашно насилие" (толкова актуална днес тема!), изявяват се като блюстителки на "коректността". Станалото спорно тогава стихотворение започва така:

- Тръгнала една плесничка...

- Татко мили, откъде

и дали е с ръкавичка

таз плесничка или - не?

Напразно авторитети като ръководителката на целия учебнически проект проф. Мария Герджикова (тя настоява: "Стихотворението размива децата, не е уплашило нито едно от тях!"), като тогавашната зам.министър - прословутата деятелка по просветата Ваня Кастрева (тя твърди: "То има възпитателен характер, идеята му е "да научи децата да различават доброто от злото") защитават всъщност безобидното и толкова веселото стихотворение. Не знам каква е днес неговата съдба, продължава ли да стои в учебника?

Уважаемо събрание,

Виждам и сега Янаки Петров зад своето бюро в тогавашната къща на алманаха "Море" (днес Галерия-музей на художника Георги Баев) на булевард "Демокрация" номер 6 в Бургас. Гледа ме леко доброжелателно, леко присмехулно - с особената си многозначеща усмивка, уж леко притеснен, а всъщност излъчващ интелектуалното си превъзходство. Благодарим ти за всичките ти послания, приятелю!